

Dəyərli irs, örnək ömrür yolu

1923-cü il dekabr ayı-

nın 21-də Astara şəhərində dünyaya göz açan Ziya Bünyadov Azərbaycan tarixində dərin iz qoymuş bir şəxsiyyət kimi yaddaşlara həkk olunub. Ailəsi təhsil həyatında mühüm rol oynayıb. Onun atası Musa Mövsüm oğlu Bünyadov qədim Bibi-Heybət alim-şeyxləri nəslindəndir. Bu nəsil kökləri şeyx Bünyadın adından götürülmüş soyadı ilə tanınırdı. Musa Mövsüm oğlu ailəsinə həm dini, həm də elmi irsi ötürmüş, oğluna hələ uşaqlıq illərindən ərəb dilini öyrədərək müqəddəs "Qurani-Kərim"-lə tanış etmişdi. Bu irs Ziya Bünyadovun sonrakı dövrdəki tədqiqatlarına və elmi fəaliyyətinə möhkəm təməl yaratdı. Ziyanın anası Raisa Mixaylovna Qusakova isə Lənkəranda doğulmuşdu. O, Azərbaycanda məskunlaşmış köhnə rus köçmənlərindən idi. Raisenin kökləri iki fərqli mədəniyyətin və irsin sintezini əks etdirirdi. Bu zəngin ailə mühiti müxtəlif mədəniyyətlərə olan maraq Ziyanın düşüncəsində yer alıb. Atası Musa Mövsüm oğlu vaxtilə ataman Lyaxovun kazak diviziyasının bir alayında hərbi tərcüməçi kimi xidmət etmişdi.

Bu gün görkəmli şəxsiyyətin anadan olmasından 101 il ötür. O, 1939-cu ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakı Ali Birləşmiş Komandirlər Məktəbində təhsil alır və hərbi fəaliyyətə başlayır. İkinci Dünya müharibəsi illərində göstərdiyi şücaət isə onun adını tarixə qızıl hərflərlə yazdı. Ukrayna və Moldova uğrunda gedən döyüşlərdən tutmuş, Mozdok, Tuapse, Belarus və Polşa cəbhələrinə qədər hər bir savaşda fəal iştirak edən Bünyadov müharibədə əsl qəhrəman kimi tanınır. Düşmən mühasirəsinə düşdüyü zaman belə döyüşərək oradan çıxmağı bacaran Ziya Bünyadov polkun bayrağını xilas etməklə əsgəri şərəfi qorumaq üçün inanılmaz iradə göstərmişdir. Bu cəsarətli addımı onun yalnız bir əsgər deyil, həm də sadıq bir vətəndaş olduğunu sübut etmişdi.

Lakin müharibənin sərt qaydalarından biri də Bünyadovun taleyini sınağa çəkir. Haqsız ittihamlar nəticəsində cərimə bölüyünə göndərilir və bir il boyunca burada xidmət edir. Hətta burada da o, yaşca və təcrübə baxımından özündən böyük olan əsgərlər arasında hörmət qazanmağı bacır. Gənc leytenant çətin şəraitdə belə iradəsi, əxlaqı və liderlik qabiliyyəti ilə hər kəsin rəğbətini qazanır. Döyüş şücaətlərinə görə 22 yaşlı Ziya Bünyadov 27 fevral 1945-ci ildə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülür. Ziya Bünyadovun döyüş yolu yalnız müharibə qəhrəmanlığı deyil, həm də insan iradəsinin, əzminin və şəxsiyyət gücünün hekayəsidir.

Müharibədən sonra Moskva Şərqşünaslıq İnstitutunda ali təhsilini davam etdirir və sonralar şərqşünaslıq elminə mühüm töhfələr verir. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutunda çalışdığı dövrdə isə VII-XIII əsrlər Azərbaycan və Xilafət tarixi üzrə dəyərli araşdırmalar aparır.

Ziya Bünyadov 1964-cü ildən etibarən Yaxın və Orta Şərq Xalqları İnstitutunda orta əsrlər tarixi şöbəsinə rəhbərlik edir. Tarix elmləri doktoru və professor kimi yüksək elmi rütbələrə yiyələnən akademik 1973-cü ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilərək ölkənin elmi həyatında böyük nüfuz qazanır.

İstedadlı alim. Görkəmli ictimai xadim. Mütəfəkkir. Qəhrəman. Şəxsiyyət. Sadə və gözəl insan. Bu sözlər təsadüfi sıralama deyil. Onlar bütöv bir ömür, misilsiz bir irs və örnək bir həyat haqqında danışmaz həqiqətləri təsvir edir. Bütün bu ifadələr bir adama məxsus olsa da, hər biri ayrılıqda bir dəyərdir. Ziya Bünyadov təkəcə elmin zirvəsində deyil, Azərbaycanın milli ruhunu dünyaya tanıdan bir qəhrəman idi. Döyüş meydanında göstərdiyi şücaət, ölkəsinin bayrağını ucaldan zabıt qüruru ilə yanaşı, elm meydanında araşdırdığı hər bir səhifədə Azərbaycan tarixini yaşadan, gələcək nəsillərə ötürən böyük mütəfəkkir kimi tanındı.

Müqəddəs "Qurani-Kərim"-in ana dilimizə tərcüməsi Azərbaycan mədəniyyəti və mənəvi dünyası üçün əvəzsiz bir hadisədir. Bu müqəddəs

missiyanın gerçəkləşməsində Ziya Bünyadovun rolu misilsizdir. "Qurani-Kərim"-i tərcümə etmək adı bir iş deyil, bu, həm elmi, həm də mənəvi baxımdan yüksək hazırlıq tələb edir. Şərq dünyasını, islam tarixini və fəlsəfəsini dərinlən mənimsəmək, ərəb dilinin inceliklərini mükəmməl bilmək, hər bir ayenin mənasını həm dini, həm də ədəbi baxımdan düzgün əks etdirmək tələb olunur. Bu ağır və məsuliyyətli missiyanı yerinə yetirmək üçün Ziya Bünyadov elmi fədakarlıq göstərib.

Ziya Bünyadovun böyük əks-səda doğuran "Azərbaycan VII-IX əsrlərdə" monoqrafiyası elm aləmində bir mərhələ olmaqla yanaşı, siyasi mübarizə meydanında da möhtəşəm təsir gücünə malik idi. Kitabda təqdim olunan faktlar və çıxarılan elmi nəticələr erməni millətçilərinin Azərbaycana qarşı irəli sürdükleri yalançı iddiaları və tarixi saxtakarlıqları darmadağın etmişdi. Onlar üçün bu monoqrafiya ağır bir zərbə oldu. İllərlə qurduqları fitnəkarlıq strategiyası Ziya Bünyadovun dərin elmi təhlili qarşısında diz çökdü. Həqiqətlərin elmi əsaslarla üzə çıxarılması, saxtakarlıqla qurulmuş miflərin süqutuna səbəb oldu. Bu uğurlar Ziya Bünyadovu susdurmaq istəyənlərin nifrətini daha da alovlandırırdı. Ona qarşı müxtəlif fitnələr planlaşdırılır, böhtanlar atılır, təhdidlər səsləndirilirdi. Lakin Ziya Bünyadov qələmin gücünə və həqiqətin üstünlüyünə arxalanaraq bu çirkin cəhdlərə əylmədi.

Ziya Bünyadovun tarixi həqiqətləri ortaya qoymaq uğrunda öz əzm və iradəsi onun Milli Məclisdəki fəaliyyətində də öz əksini tapırdı. Azərbaycanı ən mötəbər məclislərdə layiqincə təmsil edən bu görkəmli şəxsiyyət, deputat xalqın etimadını doğrultdu. Repressiya dövrünün acı həqiqətlərini üzə çıxarmaq onun ən böyük xidmətlərindən biri idi. Bünyadov Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin arxiv materiallarını araşdıraraq repressiya qurbanlarının talelərini cəmiyyətə çatdırmaq üçün misilsiz

işlər görmüşdü. O, respublika mətbuatında dərc etdirdiyi silsilə məqalələrlə xalqımızın keçmişindəki bu ağır səhifələrə işıq salmış, günahsız insanların yaddaşlarda əbədi yaşaması üçün çalışmışdı. Akademik, həmçinin müxtəlif şəhərlərin fəxri vətəndaşı seçilərək Azərbaycanın elm və mədəniyyətini də dünyada tanıtmışdı.

1988-ci ilin mayından 1990-cı ilədək Ziya Bünyadov Şərqşünaslıq İnstitutunun direktoru vəzifəsini icra edib. 1988-ci ilin oktyabrında türk xalqları tarixinin öyrənilməsindəki müstəsna xidmətlərinə görə Türk Tarix Qurumunun fəxri üzvü seçilib. 1990-cı ilin iyununda isə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti vəzifəsinə seçilmişdir, 1992-ci ilin oktyabrından ömrünün sonuna qədər, yəni 1997-ci ilə qədər yenidən Şərqşünaslıq İnstitutuna rəhbərlik edib, bu sahədəki elmi tədqiqatları ilə Azərbaycanın beynəlxalq aləmdəki nüfuzunu artırmağa davam edib.

Lakin görkəmli alim 1997-ci ilin fevralında amansızcasına qətlə yetirildi. Onun ölümü Azərbaycan elmi və mədəniyyəti üçün böyük itki idi. Vəfatından sonra Azərbaycanın "İstiqlal" ordeninə layiq görülüb. Bakının böyük prospektlərindən birinə alimin adı verilib, AMEA-nın Şərqşünaslıq İnstitutu mərhum akademikın adını daşıyır.

Böyük Vətən müharibəsi illərində o, "Qafqazın müdafiəsinə görə", "Almaniya üzərində qələbəyə görə", "Berlinin alınmasına görə" medalları və digər mükafatlarla təltif edilib. Bundan başqa, "Qırmızı Bayraq", "Aleksandr Nevski", "Qırmızı Ulduz" ordenləri və bir çox medallarla da təltif olunmuşdu.

Akademik Ziya Bünyadovun həyatı və fəaliyyəti yalnız keçmişimiz deyil, həm də gələcək nəsillər üçün bir örnəkdir. Onun irsi, araşdırmaları və tərcümələri bu gün də öz dəyərini qoruyub saxlayır.

**Röya RÜSTƏMLİ,
"Respublika"**